

Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Finanční krize a její dopad na reálnou ekonomiku

(stanovisko z vlastní iniciativy)

(2010/C 255/02)

Zpravodaj: **pan CEDRONE**

Dne 26. února 2009 se Evropský hospodářský a sociální výbor, v souladu s čl. 29 odst. 2 Jednacího řádu, rozhodl vypracovat stanovisko z vlastní iniciativy ve věci

Finanční krize a její dopad na reálnou ekonomiku.

Specializovaná sekce Hospodářská a měnová unie, hospodářská a sociální soudržnost, kterou Výbor pověřil přípravou podkladů na toto téma, přijala stanovisko dne 13. listopadu 2009. Zpravodajem byl pan CEDRONE.

Na 458. plenárním zasedání, které se konalo ve dnech 16. a 17. prosince 2009 (jednání dne 16. prosince 2009), přijal Evropský hospodářský a sociální výbor následující stanovisko 122 hlasy pro, 75 hlasů bylo proti a 33 členů se zdrželo hlasování.

1. Závěry a doporučení

1.1 EHSV se domnívá, že tváří v tvář takové krizi, jako je ta současná, je nezbytná značná vůle koordinovat intervence za pomoci společného úsilí odpovídajícího vážnosti situace a zaměřeného na určení krátkodobých a dlouhodobých kroků a návrhů, jejichž účelem je podpořit obnovu a zamezit opakování událostí, jež byly u zrodu současného rozvratu.

1.2 **Mezinárodní finance:** Na základě směrů, které EHSV již předložil, je třeba připomenout, že je v každém případě nezbytné urychleně schválit systém pravidel, který umožní volný pohyb kapitálu a zároveň souběžně zavede systém dozoru a sankcí, jenž bude schopný zabránit opakování negativních dopadů systému bez „kontrol“. Tato pravidla by měla být schopna obnovit ucelenější a transparentnější trh. Je to podmínka, která je podpořena i prostřednictvím likvidace daňových rájů, odstranění bankovního tajemství a některých dřívějších zvrhlých mechanismů souvisejících se spekulativními cennými papíry. Je třeba znovu začít rozlišovat mezi komerčními a investičními bankami.

1.3 **Evropské finance:** Je nezbytné uskutečnit jednotný trh pro evropské finance, aby byla zajištěna nejen větší transparentnost a snadnější provádění transakcí a vhodné informace pro všechny subjekty, ale také systém dohledu svěřený ECB a systému centrálních bank (ESCB), pokud jde o úkoly související s udáváním směru a s mezinárodní koordinací dozorčích činností. Co se týče běžné správy, mohou být kontrola a monitorování finančních trhů jednotlivých zemí svěřeny vnitrostátním orgánům dohledu ⁽¹⁾.

1.4 **Měnový systém:** EHSV se domnívá, že je vhodné a nezbytné, aby byla podrobně přezkoumána otázka mezinárodního měnového systému za účelem stabilizace směnných trhů a zabránění nekalé konkurenci v rámci WTO v mezinárodním obchodě.

1.5 **Podpora reálné ekonomiky a podniků** – hospodářská správa:

- bude potřeba vypracovat nový robustnější evropský plán podpory, co se týče zdrojů a formulace opatření, které je nutné spustit v různých sektorech ekonomiky jednotlivých zemí, a to i pomocí strukturálních reforem, anebo (jako náhradní řešení) alespoň dobře koordinovaný plán, jenž by dal evropským podnikům a občanům kladný signál týkající se přidané hodnoty a kvality evropské integrace;
- radikálně přeformulovat různé politiky EU (strukturální fondy, fond soudržnosti, SZP, životní prostředí, vzdělávání, výzkum, Lisabonskou strategii atd.) počínaje zjednodušením postupů a předpisů;
- financovat systém evropských sítí (energetika, doprava, komunikace) vytvořením „úvěru“ Společenství a podporováním rozvoje partnerství soukromého a veřejného sektoru (PPP);
- dohodnout se na společném opatření pro evropské banky, které by povzbudilo normální opětovné otevření úvěrových toků pro podniky, se zvláštními podmínkami pro malé a střední podniky, například prodloužením splatnosti dluhu, zavedením garančního fondu nebo přímým financováním ze strany státu a EIB;
- umožnit pracovníkům v malých a středních podnicích tam, kde se tak ještě neděje, připojit se k „sociálním záchranným sítím“, které podporují zaměstnanost;

⁽¹⁾ Viz stanovisko EHSV ke Zprávě de Larosièrovy skupiny, Úř. věst. C 318, 23.12.2009, s. 57.

- zkoordinovat opatření v oblasti daňové politiky za účelem stimulace poptávky, oživení a zaměstnanosti zároveň s makroekonomickými a monetárními opatřeními;
- více „poevropštit“ trh práce, jenž je v současnosti rozdělený na příliš mnoho segmentů, jinak řečeno více ho sjednotit jako spojené nádoby a odstranit překážky, které se staví do cesty jak v jednotlivých zemích, tak mezi nimi; je zapotřebí otevřeného trhu práce, který dokáže začlenit nejen krátkodobě či dlouhodobě nezaměstnané, ale i ty, kteří nikdy nepracovali (asi 100 milionů Evropanů). Při tom je přirozeně třeba zachovat sociální a ekonomický standard pracovníků ze země určení;
- učinit opatření na přilákání investic do průmyslu, včetně zahraničních investic, a zajistit, že Evropa bude oproti jiným regionům nabízet komparativní výhody, pokud jde o soutěžní právo, standardy a dohody ve prospěch zaměstnanosti, produktivitu práce a daňové režimy. Míra nezaměstnanosti je měřítkem rozsahu, v němž jsou lidské kapacity EU ignorovány ze strany podnikatelů a mezinárodního obchodu.

1.6 **Pomoc evropským občanům:** soudržnost a sociální správa:

- uzavřít dohodu mezi všemi zainteresovanými stranami, jakýsi „evropský pakt pro růst, udržitelný rozvoj, konkurenceschopnost a zaměstnanost“, který by znovu zaměřil hospodářský systém na člověka, soudržnost a solidaritu a zabránil vážným dopadům krize na občany a pracovníky;
- stanovit formy účasti pracovníků na životě podniku v zájmu vytvoření a/nebo rozšíření „hospodářské demokracie“; dále je třeba zlepšit a rozšířit sociální dialog;
- podporovat změnu „politiky spotřeby“ ze soukromé na společnou (např. velkých sítí) pomocí investic, jež by zlepšily kvalitu a použitelnost služeb;
- navýšit globalizační fond; zavést program ve prospěch mladých lidí (spolu s vysokými školami), kteří chtějí podnikat, a pro propuštěné pracovníky, kteří se chtějí osamostatnit, a to i prostřednictvím podniků sociální ekonomiky jako alternativního způsobu;
- sjednotit opatření na snížení daní z příjmů;
- rozšířit program Erasmus postupně na všechny vysokoškolské studenty, kteří se ho chtějí zúčastnit;
- co nejvíce ZJEDNODUŠIT všechny postupy Společenství;

- rozšířit pakt na domácí a mezinárodní podniky a podnikatele, aby umísťovali investice do členských států spíše než kamkoli jinam, a tak začít vytvářet pracovní místa pro nadbytečné lidské zdroje EU.

1.7 **Vytvářet politickou Evropu zezdola** – politická správa (výhledově).

1.7.1 Je třeba výhledově zabránit tomu, aby občané dále platili cenu neexistence Evropy, jak dostatečně ukazují meze opatření Společenství k vyrovnání se s krizí, které nejsou způsobeny přehnanými, ale naopak nedostatečnými zásahy Evropy. Lisabonská smlouva představuje výrazný krok vpřed tímto směrem. EHSV se bude podílet na novém institucionálním uspořádání a sdělí nové Komisi a novému Parlamentu svůj postoj v rámci nových pravomocí, jež mu byly svěřeny Smlouvou.

1.7.2 EU se musí při svých úvahách soustředit na otázku „demokratického deficitu“ a demokracie ve svých institucích, a to i pomocí nových forem přímé účasti svých občanů a „občanské společnosti“, jež nemůže zůstat netečná vůči nově se vynořujícím nespravedlnostem a novým pravomocem.

1.7.3 To vše vede k tomu, že je nezbytné efektivně vybavit EU vnějším zastoupením a vytvořit „evropský politický prostor“, který bude mít nástroje pro vyvážení nových rovnovážných stavů, jež se vytvářejí na mezinárodní hospodářské a politické úrovni v přímé souvislosti s krizí a mohou oslabit práva občanů a také zvýšit jejich chudobu. Jak již bylo naznačeno, EHSV podpoří kroky vysoké představitelky Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku a bude se i nadále vyjadřovat k otázkám týkajícím se občanské společnosti na mezinárodní scéně.

2. Úvod

2.1 EHSV považuje za vhodné sestavit toto stanovisko z vlastní iniciativy, aby tak předložil celkový přehled krize a jako zástupce reálné ekonomiky a organizované občanské společnosti předložil návrhy pro Komisi a Radu, zejména pokud jde o oživení finančních toků podnikům, růst a zaměstnanost.

2.2 Mnoho let jsme čelili důsledkům všeobecné euforie (Samuelson) vyvolané nepřesnou informací vyzdvihující názor „expertů“, kteří zaručovali „platnost“ aktuálního dění a nadřazenost současného modelu a tvrdili, že trh by měl dříve či později vše regulovat a odstranit „excesy“.

2.3 EHSV je přesvědčen, že úsilí podniků a pracovníků, pevných ve své ekonomické a sociální odpovědnosti, přesto dokáže obrátit krizi k lepšímu, pokud je v tom budou vhodně podporovat vnitrostátní a evropské veřejné orgány.

3. Současná situace: mezinárodní finanční krize

3.1 **Vznik:** Počátky krize jsou již příliš známé, než aby bylo nutné se jimi znovu zabývat. EHSV však považuje za užitečné připomenout alespoň dvě příčiny, které pro ni vytvořily podmínky: vývoj mezinárodního finančnictví podporovaného ultraliberální ekonomickou kulturou, které nakonec více udržovalo samo sebe než reálnou ekonomiku, a tak vyvolalo obrovskou finanční „bublinu“. Druhou příčinou krize bylo minimum pravidel, která byla nedostatečná a zřídka dodržovaná. Existující pravidla nefungovala nebo nebyla používána orgány dohledu a ratingovými agenturami, jejichž chování zneprůhlednilo trhy ⁽²⁾.

3.1.1 Nyní je zjevné, že bankéři se v této bublině vědomě nebo nevědomě zapojovali do vysoce rizikových aktivit s naprosto nedostatečnými pravidly a bezpečnostními opatřeními. V drobném bankovníctví se v honbě za vysokými objemy poskytovaly neuvážené půjčky formou hypoték a kreditních karet. V investičním bankovníctví byly tyto půjčky a další operace jako LBO (výkupy financované externím zadlužením) baleny a přebalovány do podoby komplexních derivátů, se kterými se obchodovalo bez náležité obezřetnosti a odpovídajících rezerv. Je zřejmé, že se manažerům a zaměstnancům, jejichž činnost ovlivňovala rizikový profil banky, poskytovaly nepřiměřené pobídky; v důsledku těchto pobídek se v bankovním systému osobní odměny prosadily na úkor zájmů většiny akcionářů a neinformovaných občanů, kteří si koupili cenné papíry. To však neopravňuje nevhodné praktiky a svévolné postupy, jichž jsme byli svědky. Toto chování poškodilo celý finanční systém a vrhlo na něj špatné světlo.

3.2 **Příčiny:** Pád byl umožněn chybějící politikou, opomenutími a chybami, jichž se dopustily i vlády nejen v oblasti financí, ale i makroekonomických a měnových politik. Na světové úrovni pak například uvolněním rozpočtové politiky USA. EU nemá žádné vyhovující nástroje, díky nimž by mohla jednat, její sociálně-ekonomický model je napadán z více stran jako příčina všeho špatného. Mezinárodní orgány jsou slabé na to, aby mohly zasáhnout. Tato fáze trvala příliš dlouho. Politické kruhy se často schovávaly za globalizaci a za vše na ni svalovaly vinu, a tak na sebe vzaly značný díl odpovědnosti za příčiny, které vyvolaly krizi ⁽³⁾.

3.3 **Důsledky:** Dopady byly katastrofické, není však třeba propadat pesimismu. Část finančního hospodářství byla bohužel vedena euforií a chtivostí, spekulacemi a obecnou nezodpovědností. Také značná koncentrace bank (která vedla k sebezpřesvědčování, že banky jsou příliš velké na to, abychom je nechali padnout) a selhání při řízení rizika musely zákonitě vyvolat současné důsledky prostřednictvím dominového efektu bez překážek. Tak se finanční krize, jež byla na počátku, přeměnila na makroekonomickou krizi a přenesla se do reálné ekonomiky. Proto nyní stojíme před **finanční krizí, jež dopadla na výrobní odvětví a vyvolala hospodářskou, peněžní, obchodní a sociální krizi**, a poté krizi důvěry.

3.3.1 Po pravdě řečeno, je však třeba uvážit, že v posledních třiceti letech byl umožněn hospodářský rozvoj a růst po celém světě, který byl v dřívějších dobách neznámý, zejména v rozvojových zemích. Tento růst byl možný i díky rozvoji finančních trhů, z něhož mnozí profitovali a dělali si iluze, že by tento trend mohl bez potíží přetrvávat.

3.3.2 Krize bude mít zajisté dopad na nové uspořádání sil na celosvětové a vnitrostátní úrovni, jak se již konstatovalo na setkání skupiny G-20 v Pittsburghu. Až krize pomine, hospodářská a politická „mapa“ bude vypadat jinak. Finanční krize, jež byla na počátku, se tak přeměnila na makroekonomickou krizi, přenesla se do reálné ekonomiky a **způsobila pokles HDP a prudký nárůst nezaměstnanosti**. V této souvislosti si EHSV klade otázku, jaká by měla být pozice EU a její role v budoucnu.

4. Co dělat: nástroje vhodné k intervenci a boji proti krizi

4.1 Reorganizace finančního systému

4.1.1 EHSV považuje výsledky jednání skupiny G-20 v Londýně a G-8 v Aquile za uspokojivé, protože překonaly minulé pesimistické předpovědi a ukázaly, že světové hospodářství a finance by měly být řízeny společně, mají-li být vůbec řízeny. Byla schválena zásada „celosvětové správy“, která politice navrátí její oprávněné místo. Lze jen doufat, že i evropské vlády z toho vyvodí náležité závěry (odstavec 4.4). Tyto výsledky však musí být konkrétně a účinně provedeny, kromě změn zavedených v Basileji 2, pomoci Basileje 3, reorganizace a reformy mezinárodních orgánů.

4.1.1.1 Bylo by zajisté žádoucí, kdyby na následném jednání skupiny G-20 v Pittsburghu po dobrých záměrech následovaly činy. Účastníci se totiž vyhnuli tomu, aby projednali opravdové problémy na pořadu jednání: pravidla a reformu finančního systému ⁽³⁾, obchodní nerovnováhu mezi USA a Čínou, strukturu akciových společností, nárůst nezaměstnanosti atd. Zůstává tak

⁽²⁾ Viz stanovisko EHSV ke *Zprávě de Larosièrovy skupiny*, Úř. věst. C 318, 23.12.2009, s. 57 a stanovisko EHSV k *Plánu evropské hospodářské obnovy*, Úř. věst. C 182, 4.8.2009, s. 71.

⁽³⁾ Viz stanovisko EHSV ke *Zprávě de Larosièrovy skupiny*, Úř. věst. C 318, 23.12.2009, s. 57.

nebezpečí, že pokud nedojde k intervenci, „budou někteří představitelé finančních zájmů považovat krizi za málo významnou překážku, a budou mít tedy pocit, že je možné si začít počínat jako dříve“⁽⁴⁾.

4.1.2 EHSV se domnívá, že by úkoly orgánů dohledu měly být skutečně posíleny⁽⁵⁾, avšak nejprve by měly být upraveny tak, aby fungovaly, byly nezávislé na politické moci a měly pravomoc ukládat sankce. Je třeba odstranit a/nebo zprůhlednit daňové ráje, aby se z nich nestaly nástroje pro praní „špinavých peněz“ a pro daňové úniky. Nedostatečná transparentnost totiž představuje hlavní problém. Všichni musí znát skutečnou povahu bankovních půjček, aktiv, rezerv a rizikových profilů bank.

4.1.3 EHSV si přeje, aby hlavní směry a (pár) rozhodnutí z Londýna, Aquily a Pittsburghu byly znamením obratu k zavedení (opětovnému zavedení) během přijatelné doby nové ekonomické a tržní kultury, která bude méně ideologická a transparentnější. Kromě toho je třeba mluvit s obezřetností o morálce či etice na finančním trhu, jak by někteří chtěli, protože ti, kdo platí nejvyšší cenu za krizi, to mohou snadno považovat za výsměch. Mnohem lepší je mluvit o právech, sankcích, pravidlech a o nástrojích k jejich realizaci.

4.1.4 To je nejpřesvědčivější a neúčinnější způsob, jak obnovit důvěru spotřebitelů, a tak oživit poptávku. Je nezbytné zavést nový způsob ekonomického vyjadřování o reálné ekonomice, investicích, práci, rizicích, právech, povinnostech a ochraně konkurenceschopnosti.

4.1.5 EHSV se domnívá, že subjekty reálné ekonomiky, tedy podniky a pracovníci, by měly nechat důrazněji zaznít své názory a úvahy. Měly by se znovu chopit své role, která je zásadní pro podporu hospodářského rozvoje, sociálního vývoje, konkurenceschopnosti, inovací, růstu a zaměstnanosti. Bylo by žádoucí, aby totéž učinila i politická sféra.

⁽⁴⁾ Situation of the financial and banking system (Situace finančního a bankovního systému) – článek, který společně podepsali Christine Lagarde, ministryně hospodářství, průmyslu a zaměstnanosti, Anders Borg, švédský ministr financí, Wouter Bos, nizozemský ministr financí, Jean-Claude Juncker, lucemburský ministr financí, Elena Salgado Mendez, španělská ministryně financí, Peer Steinbrück, německý ministr financí, a Giulio Tremonti, italský ministr financí, a který byl 4. září 2009 zveřejněn v různých evropských novinách.

⁽⁵⁾ Návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o makrobezpečnostním dohledu nad finančním systémem na úrovni Společenství a o zřízení Evropského výboru pro systémová rizika, KOM(2009) 499 v konečném znění, 23.9.2009; návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o zřízení Evropského orgánu pro bankovníctví, KOM(2009) 501 v konečném znění, 23.9.2009; návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady, kterým se zřizuje Evropský orgán pro pojišťovnictví a zaměstnanecké penzijní pojištění, KOM(2009) 502 v konečném znění, 23.9.2009; návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o zřízení Evropského orgánu pro cenné papíry a trhy, KOM(2009) 503 v konečném znění, 23.9.2009.

4.1.6 Měl by být revidován také mezinárodní **měnový systém**. Při jednání skupiny G-20 v Londýně, skupiny G-8 v Aquile a skupiny G-20 v Pittsburghu se totiž téma fungování a reformy mezinárodního měnového systému, s výjimkou rozdělení kvót v rámci MMF, neobjevilo jako jedna z hlavních priorit pro navrácení globálního hospodářství na cestu udržitelného růstu. Přesto by některé ze závazků, které skupiny G-20 a G-8 přijaly, mohly mít v případě svého uplatnění značný vliv na devizové trhy, a tím pádem na způsob fungování tohoto systému.

4.1.6.1 Přijatá rozhodnutí o poskytnutí pomoci rozvojovým zemím, zejména africkým, o trojnásobném navýšení zdrojů Mezinárodního měnového fondu (až na 750 miliard dolarů) a uvolnění dalších 250 miliard SDR (zvláštních práv čerpání) s cílem poskytnout finanční podporu ekonomikám zemí nejvíce postižených krizí jsou prvním bodem k zamyšlení nad obrovským množstvím dolarů, které budou uvedeny do oběhu, aby podpořily země s vysokým schodkem běžného účtu.

4.1.6.2 Zadruhé, zvýšení státního dluhu USA (jež v následujících třech letech povede k celkovému zadlužení ve výši 100 % HDP) v souvislosti s novou politikou deficitního financování prezidenta Obamy, která má zemi pomoci vyjít z recese, dodá další podnět k emisi obrovského množství dolarů, což bude mít značný dopad na mezinárodní ekonomický systém. Podobná situace již nastala počátkem druhé poloviny 60. let 20. století a skončila devalvací dolaru a pádem brettonwoodského systému pevných směnných kurzů v roce 1971.

4.1.6.3 Největší obavy mají z této situace v Číně, jejíž devizové rezervy se během uplynulého desetiletí zvýšily o více než 5 000 miliard dolarů a pravděpodobně dále porostou i v příštích letech, i když mírnějším tempem. Čína v souvislosti s oslabováním dolaru s obavou sleduje možnou ztrátu hodnoty svých nesmírných devizových rezerv.

4.1.6.4 Euro, které se během několika málo let stalo druhou mezinárodní rezervní měnou, nepředstavuje skutečnou alternativu k nahrazení dolaru, za předpokladu, že by to bylo výhodné a žádoucí. Tím méně pak lze pomýšlet, jak chtějí čínské měnové orgány na „nadnárodní rezervní měnu“, kterou by byly SDR, a to nejen pouze mezi vládami a mezinárodními institucemi, jak tomu je v současnosti, ale i jako platební nástroj pro mezinárodní obchodní a finanční transakce. Vydávání nových SDR je jistě užitečným nástrojem k vytvoření dodatečných rezerv pro ekonomiky, které mají schodky běžného účtu, avšak nemohou být dlouhodobým řešením stávající krize.

4.1.6.5 Je značně pravděpodobné (a zároveň žádoucí), že euro bude získávat stále více vlastností požadovaných pro mezinárodní rezervní měnu a pro referenční měnu umožňující určování cen zboží na světových trzích. EHSV si však přeje, aby i čínská měna, jež je vyjádřením ekonomiky, která má ve světovém hospodářství stále větší váhu, vystoupila ze své ochrany, kterou jí poskytly čínské úřady. Renminbi bylo po dobu deseti let pevně navázáno na dolar a teprve od roku 2005 je jeho hodnota navázána na koš obsahující další měny. Renminbi se musí stát měnou volně směnitelnou na mezinárodních trzích.

4.1.6.6 EHSV se domnívá, že je zapotřebí většího úsilí na mezinárodní úrovni, aby se Čína nemohla stejně jako v minulosti nadále spoléhat na růst udržovaný vývozem, hromadit přebytky běžného účtu a požadovat po ostatních, aby řešili problémy spojené s řízením směnného kurzu na mezinárodní úrovni, k jehož určování sama přispívá svou měnovou a finanční politikou povzbuzující hromadění úspor a brzdící domácí výdaje.

4.1.6.7 Světový měnový systém, který spočívá na systému pružných směnných kurzů, je charakterizován neustálými a výraznými výkyvy měn z důvodu spekulací. Tato situace, která má značně negativní dopady na světové hospodářství, by mohla být napravena uzavřením politické dohody mezi centrálními bankami hlavních průmyslových zemí. Na základě této dohody by banky jednaly společně v případě, že by jedna měna byla nucena klesnout příliš nízkou nebo stoupnout příliš vysoko, aby se nestalost směnných kursů udržela v rozumných mezích.

4.1.7 **Vytvoření evropských pravidel týkajících se financí** – uskutečnění jednotného evropského trhu pro finance ⁽⁶⁾. K tomu cíli máme i přes platné předpisy na evropské úrovni a nehlédě na euro stále ještě daleko, a to i v eurozóně. Krize ukázala, že je třeba v tomto směru pokračovat bez prodlení a prostřednictvím vhodných reforem dospět mnohem dále než k tomu, co bylo dosud vykonáno, jak bylo ostatně uvedeno v Larosièrově zprávě a návrzích Komise. To by ECB také umožnilo rychleji a pružněji jednat. Nesmíme zapomínat, že prvořadým účelem financí je podporovat podniky, podněcovat podnikavost, růst a zaměstnanost, což je úkol, jež by reformovaný, konkurenčnější, transparentnější a v jednotlivých aspektech integrovanější finanční trh mohl podpořit.

4.2 Podpora reálné ekonomiky

4.2.1 Ve sdělení Komise s ambiciózním názvem *Urychlit oživení evropské ekonomiky* ⁽⁷⁾, které bylo určeno pro jarní zasedání Evropské rady v roce 2009, je obnovení důvěry občanů a hospodářských subjektů na prvním místě jako opatření zaměřené na překonání současné krize, s cílem zvýšit poptávku a vytvořit nová pracovní místa. Je nezbytné, aby navrhovaná opatření přinesla konkrétní výsledky a nezůstala jen v podobě oznámení o dobrých záměrech.

4.2.2 EHSV se obzvláště domnívá, že nejdůležitější problém, kterému je nutné čelit, se týká zaměstnanosti a nedostatku likvidních prostředků pro podniky ⁽⁸⁾. Nedávné odhady MOP udávají, že počet pracovních míst zaniklých od počátku krize v prosinci 2007 je asi 40 milionů (z toho 7 milionů jen v zemích OECD), a předpovědi do budoucnosti jsou spíše pesimistické. Toto sociální drama bude možné překonat pouze pomocí obnovení důvěry

ve fungování trhů a pomocí veřejných zásahů, které podpoří růst, konkurenceschopnost, inovace a zaměstnanost. Evropa potřebuje hospodářskou politiku a program, jež přitáhnou podniky, pomohou jim růst a vytvářet pracovní místa.

4.2.3 EHSV plně souhlasí s cílem, který si dala Komise. Se zásahy popsanými ve sdělení je třeba souhlasit, protože se týkají neodkladných opatření, která je nutné uplatnit v bankovním a finančním sektoru, při podpoře reálné ekonomiky, při zdůraznění evropského vnitřního trhu. Jsou však důkazem tradičního přístupu, který rozhodně není inovační a je zaměřen na lepší využití odvětvových hospodářských politik přímo řízených a/nebo koordinovaných Evropskou komisí.

4.2.4 Obnovení důvěry evropských hospodářských subjektů a občanů ve schopnost institucí Společenství a vnitrostátních orgánů překonat tuto krizi začíná přiznáním faktu, že krizi nelze přičítat pouze, jakkoliv dramatickým, konjunkturním jevům nebo nedostatkům či selhání trhu.

4.2.5 Zvláštnost krize, kterou prochází evropské i celosvětové hospodářství, spočívá právě v hlubší a systémové příčině, jež se týká etických a morálních hodnot (odpovědnost, legálnost, sociální spravedlnost), které jsou základem moderních společností a jsou podnětem činností ve všech oblastech hospodářského, sociálního a občanského života. K obnovení důvěry ve fungování ekonomických a finančních systémů nelze dospět pouze působením na špatně fungující tržní „mechanismy“, ale prostřednictvím evropských makro- a mikroekonomických politik.

4.2.6 Přestože lze s touto formulací stávajících problémů souhlasit, řešení navrhovaná ve sdělení Komise se zdají být nedostačující, či přinejmenším málo účinná vzhledem k změnám, jež by bylo třeba vyvolat nejen v různých vnitrostátních výrobních systémech, ale i na úrovni evropských a mezinárodních politik, aby byl podpořen růst ekonomik členských států. A to za situace, kdy negativní dopady krize pociťuje více Evropa, v níž je HDP nižší než v USA, které naopak reagovaly masivnějšími a účinnějšími veřejnými zásahy. EU by měla podporovat provádění opatření harmonizovaných mezi členskými státy. Proto je žádoucí, aby EU vydala druhý intervenční plán, který bude účinnější a stejnorodější než ten první.

4.2.7 Omezíme-li úvahy na přijetí krátkodobých až střednědobých opatření na oživení evropského hospodářství, domnívá se EHSV, že by se pozornost a finanční zdroje EU a členských států měly přednostně soustředit na omezený počet zásahů, avšak s velmi výraznými dopady na různé trhy a hospodářské subjekty obecně. Tyto zásahy by se měly týkat obnovení důvěry ve fungování finančního systému, zdokonalení plánu evropské hospodářské obnovy, změn hlavních politik pro zásahy EU, podpory členských států nejvíce zasažených krizí, počínaje zeměmi východní Evropy.

⁽⁶⁾ Viz poznámku pod čarou 3.

⁽⁷⁾ KOM(2009) 114 v konečném znění – *Urychlit oživení evropské ekonomiky*, 4. března 2009.

⁽⁸⁾ Viz stanovisko EHSV k tématu *Výsledky summitu pro zaměstnanost*, Úř. věst. C 306, 16.12.2009, s. 70.

4.2.8 Obnovení důvěry ve fungování finančního systému. Obnova evropského hospodářství je možná navrácením stability a funkčnosti finančním trhům při respektování nových pravidel a nových systémů makro- a mikroohledu, které zajistí jejich řádné a odpovědné fungování na mezinárodní úrovni. Finance musí opět vykonávat svoji tradiční a nezastupitelnou úlohu při podpoře hospodářského růstu: financovat reálné aktivity jednotlivých subjektů (podniků, rodin, sítí a služeb, infrastruktur, životního prostředí a energetiky).

4.2.8.1 Nevyřešen nicméně zůstává problém intenzivní intervence států na podporu bankovního systému, která je bohužel nevyhnutelná. EHSV se domnívá, že tato situace nemůže trvat dlouho a že je třeba stanovit „výstupní strategii“ z těchto intervencí a za pomoci systematického přístupu dát bankovnímu systému podmínky, například vnitřní restrukturalizaci, a tak zvýšit množství a kvalitu rezerv vložených do rozpočtu. Je to strategie, která uvede znovu do pohybu úvěrový a mezinárodní – nezávislý a transparentní – finanční trh a která zabrání opakování událostí, jež se právě odehrály.

4.2.8.2 Pokud jde o větší kontrolu a transparentnost finančních operací, které si přeje Komise a které na svém zasedání v Londýně zdůraznila skupina zemí G-20, skupina G-8 na zasedání v Aquile a skupina G-20 na zasedání v Pittsburghu, a také s ohledem na návrh reformy evropského finančního systému předloženého Komisí a Radou, EHSV tento návrh posoudí. Je nicméně toho názoru, že bude-li svěřen finanční dohled novému nezávislému evropskému úřadu, musí mít skutečnou pravomoc zasáhnout⁽⁹⁾.

4.2.8.3 Tato volba by měla podpořit proces harmonizace různorodých právních předpisů existujících v Evropě v oblasti finančního dohledu a schopnost uvalovat na jejich základě sankce.

4.2.9 Zlepšení Plánu evropské hospodářské obnovy

4.2.9.1 EHSV v jednom ze svých předchozích stanovisek⁽¹⁰⁾ předložil možnost důkladně revidovat Plán obnovy navržený Komisí, a to nejen pokud jde o finanční zdroje, které vzhledem k vážnosti krize považuje za nedostatečné, ale spíše pokud jde o různé rozčlenění a formulaci opatření, které je třeba za účelem podpory obnovy spustit v členských státech.

4.2.9.2 Podmínky přístupu k těmto opatřením musí bez ohledu na odvětví, která jsou nyní považována za prioritní z hlediska

finančních potřeb (automobilové odvětví, stavebnictví, malé a střední podniky apod.), zajistit spojitost a stejnorodost uplatněných opatření a úplné dodržování pravidel stanovených evropským vnitřním trhem.

4.2.9.3 Není totiž žádoucí, aby jednotlivé iniciativy financované v rámci evropského plánu z příspěvku rozpočtu Společenství nebo z příspěvků národních vlád na výjimečné zásahy v podnicích, odvětvích nebo zemích nacházejících se v krizi mohly znovu jakkoliv vytvořit výsady nebo ochranu pro některé druhy podnikání na úkor jiných.

4.2.9.4 Jednotný trh je jednou z nejdůležitějších hnacích sil evropského hospodářství a jeho posilování a rozvoj je nejlepším zárukou pro nárůst výrobních iniciativ a nových pracovních míst. Koordinace a monitorování opatření na evropské a národní úrovni navržených v plánu obnovy musí ujistit evropské občany, že Společenství je s to řídit finanční pomoc v souladu s legislativou Společenství a v zájmu obyvatelstva a území, která se v souvislosti s krizí jeví jako nejzranitelnější.

4.2.9.5 Podle názoru EHSV musí být v rámci těchto opatření na podporu výrobních činností věnována zvláštní pozornost malým a středním podnikům (prostřednictvím specifického plánu snadnějšího financování se zjednodušenými postupy, např. „Small Business Act“). V plánu obnovy nejsou dostatečně popsány druhy opatření zamýšlených na podporu obnovy malých a středních podniků. Pokud jde o malé podniky, jejichž přínos k celkové zaměstnanosti v EU je velmi významný, je EHSV názoru, že iniciativy musí být sestaveny v rámci makroekonomického referenčního rámce, jenž zohledňuje národní a místní zvláštnosti, různou úroveň odvětvové specializace, různé potřeby, co se týče nových kvalifikací, inovačních technologií a infrastruktur služeb pro podniky.

4.2.9.6 Bez odpovídajícího evropského a národního referenčního rámce týkajícího se výhledů budoucího růstu malých a středních podniků hrozí stejně jako v minulosti rozdrobení a rozkouskování opatření; výsledkem pak bude, že pomoc získají všichni, ale nikomu se nepomůže zvýšit rozsah a kvalitu poskytovaných výrobků a služeb.

4.2.9.7 EHSV se dále domnívá, že překonání krize by mohlo být podpořeno sociálním dialogem a koordinací s partnery, tedy větším zapojením podniků, odborů a organizací sociální ekonomiky.

4.2.10 Změny, které je třeba provést v hlavních politikách EU

4.2.10.1 EHSV se domnívá, že pro obnovení důvěry evropských subjektů je také nutné zásadně změnit pracovní postupy, pomocí nichž Komise řídila společné politiky v důležitých hospodářských

⁽⁹⁾ Viz stanovisko EHSV ke Zprávě de Larosièrovy skupiny, Úř. věst. C 318, 23.12.2009, s. 57. Také pan BARROSO během svého vystoupení na plenárním zasedání EHSV dne 30. září 2009 vyjádřil podobný názor.

⁽¹⁰⁾ Viz Plán evropské hospodářské obnovy, Úř. věst. C 182, 4.8.2009, s. 71.

a sociálních oblastech, zejména politiku soudržnosti. K této politice již EHSV vypracoval stanovisko ⁽¹⁾, v němž předložil řadu návrhů na změnu.

4.2.10.2 Vážná hospodářská krize probíhající ve všech evropských zemích, která může podle očekávání pokračovat i v průběhu roku 2010, vyžaduje radikální reformu řízení strukturálních fondů (EFRR a ESF) a revizi opatření definovaných pro programové období 2007–2013. Komise připravuje několik návrhů na změny s cílem zjednodušit postupy, zrychlit provádění plateb, znovu definovat oblasti působnosti některých odvětvových politik, avšak tato opatření jsou stále nedostatečná. Jsou to opatření nezbytná k zachování soudržnosti EU ohrožené současnou krizí.

4.2.10.3 Úsilí o přizpůsobení navržených opatření nové realitě vyplývající z mezinárodní krize, jež EHSV po Komisi požaduje, musí být větší a v každém případě si žádá celkovou změnu těchto politik. Konfliktní situace, k níž postupně dochází mezi ústředními a regionálními orgány při řízení strukturálních fondů za účelem vyrovnání se s krizovými situacemi, představuje další bod k zamyšlení, jak „přehodnotit“ pomoc pro nejvíce znevýhodněná území Unie.

4.2.10.4 Také v případě politiky soudržnosti se EHSV domnívá, že je nutné pro každou zemi, již jsou tyto prostředky určeny, zformulovat konkrétní odvětvové a místní priority s cílem spojit prostředky Společenství a jednotlivých zemí na programy a projekty s rozsáhlým hospodářským a sociálním dopadem. Mezi zásady, kterými se musí politika soudržnosti inspirovat při revizi svých pravidel, patří jednotnost při výběru opatření, koordinace politik pomoci podnikům na evropské a národní úrovni, společné programy odborné přípravy a rozvoj nových kvalifikací.

4.2.10.5 Krize by se zkrátka pro EU měla stát příležitostí nejen k lepšímu využívání nyní dostupných politik, ale také k uskutečnění nových: ke zlepšení infrastruktur a realizaci například plánu pro životní prostředí, pro vytvoření nových **evropských** energetických a komunikačních (např. širokopásmových) **sítí** za pomoci **evropských veřejných financí** (eurobondy?), což by byl mimořádný podnět pro hospodářskou obnovu.

4.2.10.6 EHSV se domnívá, že jde o mimořádnou příležitost k důkladnému zamyšlení nad **rozpočtem Společenství**, jak je dnes utvářen, ať z kvalitativního či kvantitativního hlediska, a také předložení k diskusi (nejspíše prostřednictvím skupiny expertů) **daňové politiky**, která představuje zásadní otázku pro růst a rozvoj a které se už nelze dále vyhýbat nebo ji využívat jako sociální a hospodářský dumping na evropské úrovni.

4.2.11 Podpora členských států nejvíce zasažených krizí, počínaje zeměmi EU ve východní Evropě

4.2.11.1 EHSV se domnívá, že Komise musí zvážit vytvoření ne-li ad hoc fondu pro země nejvíce zasažené krizí (tento návrh zamítly vlivnější členské státy EU), pak určitě balíček finančních opatření, i prostřednictvím EBRD, určených na iniciativy směřující ke stabilizaci nejslabších ekonomik EU, jak už k tomu začíná docházet. V této souvislosti je nutné věnovat zvláštní pozornost zemím východní Evropy, proto musí být na tento účel vyhrazeny specifické prostředky. Důvodů pro žádosti o specifické prostředky pro tyto země je více. V opačném případě hrozí zhroucení druhého pilíře integrace, kterým je – spolu s jednotným trhem – rozšíření.

4.2.11.2 EU musí v příštích měsících a letech čelit situacím, které jsou dosti obtížně řešitelné – hospodářské krizi a krizi zaměstnanosti, sociálním konfliktům, zahájení institucionálních reforem, vnitřním rozdlíhům mezi členskými státy –, a to vše v ovzduší narůstajícího euroskepticismu mezi politickými stranami a národními vládami mnoha členských států EU a s veřejností, která je velmi nespokojená s rozhodnutími přijímanými na evropské úrovni.

4.2.11.3 Důvěra v evropský hospodářský a sociální model, v jeho schopnost najít vhodná řešení, která jsou v zájmu všech členských států, se obnoví, pokud se EU bude zabývat problémy nejslabších zemí a pomůže jim překonat jejich stávající obtíže.

4.2.11.4 Krize v oblasti úvěrů, finančních služeb a výrobních podniků, kterou pocítují mnohé země východní Evropy, není tak rozsáhlá, aby pro EU představovala nepřekonatelnou překážku. Mnohé z těchto činností vznikly s pomocí a díky investicím pocházejícím přímo z 15 členských států EU. Teď je obtížné si představit, že po období přibližování, kterým musely projít, aby se staly plnoprávnými členy, se s politikou „případ od případu“ uchýlíme k minimálnímu a málo významným hospodářským opatřením. Jde o nenapravitelnou strategickou a ekonomickou chybu v krátkodobém a střednědobém období a o jakýsi druh dosti vážné politické krátkozrakosti, jež by mohla ohrozit budoucnost evropské integrace.

4.3 Pomoc evropským občanům

4.3.1 Po krizi „bude dosaženo nové rovnováhy, avšak ne na předchozí úrovni – bude nutné dokázat žít na nižší úrovni“. Pokud se tato prognóza ⁽¹²⁾ potvrdí, pak jedinou jistotu mají ti, kteří budou muset žít, doufejme, že jen krátkodobě, na ještě „nižší“ úrovni.

⁽¹⁾ Viz stanovisko EHSV ke sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů o výsledcích jednání ohledně strategií a programů politiky soudržnosti na programové období 2007–2013, Úř. věst. C 228, 22.9.2009, s. 141.

⁽¹²⁾ John NASH, Nobelova cena za ekonomii, říjen 2008.

4.3.2 Je třeba zabránit tomu, aby podniky a pracovníci opět dopláceli na záchranu trhu, zatímco kapitál se bude dále přesouvat na bezpečnější trhy, a tak se bude stále vyhýbat daním. Mohli bychom tak přispět k dalšímu snižování příjmu pracovníků, které by vedlo k sociální kompromitaci tržního hospodářství. Pokud chceme tomuto nebezpečí předejít, je třeba posílit a rozšířit evropský model sociálně-tržního hospodářství a hospodářský systém znovu zaměřit na jednotlivce.

4.3.3 Proto se EHSV domnívá, že by vlády a Unie měly věnovat větší pozornost i daňové politice a pokračovat v koordinaci, aby se zamezilo rozdílným podmínkám, které jsou v rozporu s jednotným trhem. Dále by se měly podporovat reformy, jež zvyšují spíše zdanitelný základ než daňové částky, přičemž by se měl brát v úvahu majetek více než činnost podniků a práce.

4.3.4 Dále je třeba vyvarovat se toho, aby následky finanční krize měly drastický dopad na důchodové systémy členských států, jak k tomu došlo v USA, kde některé organizace spravující důchodové plány nahromadily kvůli krizi hedgeových fondů značné ztráty, a v důsledku toho se hodnota úspor pracovníků, kteří se těchto plánů účastnili, snížila o polovinu. EHSV má za to, že je třeba pracovat na vymezení právního rámce a důchodových modelů s cílem ochránit zájem evropských občanů a pracovníků.

4.3.5 Přibývání nespravedlností a nerovností snížilo a bude dále snižovat prostor svobody, může ohrozit demokracii evropských zemí a zejména EU, před níž ještě stojí úkol překlenout velmi vážný „demokratický deficit“, a přinejmenším zmenšuje souhlas nově zchudlých s politikami, které je nutné provést za účelem překonání krize a podpory udržitelného rozvoje.

4.3.6 EHSV se domnívá, že toto je důležitá chvíle, kdy se EU nabízí příležitost, aby dala najevo svoji blízkost konkrétními a hmatatelnými iniciativami ve prospěch občanů, podniků a pracovníků, kteří byli nejvíce zasaženi krizí.

4.3.7 Musí to být provedeno pomocí opatření zaměřených na ochranu práv, proto musí být EU schopná zasáhnout do sociální politiky vlastními iniciativami. Sociální otázka musí plně zapadat do strategické dohody, o níž je řeč v odstavci 4.4.3. Další část opatření, která musí EU spolu s členskými státy uskutečnit (odstavec 4.2), se musí týkat hospodářských politik (mimo jiné mimořádného financování Lisabonské strategie) a podpory nejzranitelnějších podniků.

4.3.7.1 Strukturální opatření na trhu práce, který se musí stát přístupnějším a otevřenějším, s pravidly sjednocenými na evropské úrovni a za využití ESF, zjednodušující postupy a urychlující platby.

4.3.7.2 Podpora opatření ve prospěch podniků, které se snaží provádět a dodržovat zásadu sociální odpovědnosti v Evropě a zásadu sociální doložky mimo území Evropy.

4.3.8 EHSV si přeje a požaduje, aby Komise spolu s evropskými sociálními partnery učinila i prostřednictvím hospodářských stimulů, např. strukturálních fondů, vše, co je v jejích silách, na podporu dohody a/nebo nalezení řešení, díky nimž by se snížil dopad krize na podniky a pracovníky, a to i šířením osvědčených postupů, jež v některých zemích vznikají.

4.3.9 EHSV žádá Radu, aby provedla nezbytná opatření, evropský kodex, která by určila oblasti fungování v zájmu zmenšení rozvírání mzdových nůžek a potvrzení nové distribuční spravedlnosti nejen ve finančním sektoru. Tyto nůžky vyvolaly nesmírný nárůst nerovností bez jakéhokoli odůvodnění. Bylo by žádoucí postupovat pomocí evropské dohody, do níž by byly zahrnuty všechny strany.

4.4 Zahájit politickou EU, která bude vycházet ze zdola

4.4.1 EHSV se domnívá, že aby EU mohla čelit krizi a překonat ji, potřebuje rozhodovací nástroje, které v současnosti nemá a které jsou hlavní příčinou její neschopnosti jednat, z čehož plyne nebezpečí, že ve srovnání s velmocemi Čínou a USA bude postavena na okraj. Proto se EHSV domnívá, že EU si musí zajistit konkrétní schopnost jednat, a to i pomocí prozatímních nástrojů, aby nebyla zmařena práce a úsilí tohoto období hlubokých změn.

4.4.2 **Politická správa:** EHSV se domnívá, že jednou z hlavních příčin současné krize jsou rozdíly a chyby „politiky“. Bez jednotné vize není politika schopná konat, což vede k rezignaci na její vedoucí roli jak na globální, tak evropské úrovni. Výsledky teď všichni vidí.

4.4.2.1 **Mezinárodní správa:** EU ještě nemá společnou zahraniční politiku, ani nezávislou pravomoc řídit krizi. Bylo by však nezbytné, aby alespoň na úrovni eurozóny vystupovala na mezinárodních jednáních jednotně, zejména v organizacích, které chceme reformovat, a tak působila jako protiváha rozhodovací moci ostatních hospodářských a politických bloků. EU představuje největší světový trh zboží a služeb, je hlavním plátcem veřejné pomoci určené na financování rozvoje nejchudších zemí, její měna euro je druhou mezinárodní rezervní měnou. Z mnoha hledisek tedy jde o „hospodářského obra“, avšak uvážíme-li její rozhodovací schopnost v mezinárodním prostředí, je EU „politickým trpaslíkem“, což je skutečný paradox, který evropské občany nechápe. Je naopak nezbytné, aby byla celosvětová politika více ovlivněna evropskými návrhy a „hodnotami“.

4.4.2.2 Hlavy států a předsedové vlád proto musí nalézt odvalu, přiznat toto omezení a dát si tento cíl. Nyní jednají jako tým bez kapitána, což je situace, která má značné politické a hospodářské důsledky. Je zbytečné obtěžovat historiky anebo státníky, abychom se o tom přesvědčili („Pokud by se kdy Evropa jednotně dělila o své společné dědictví, mohlo by oněch 300 či 400 milionů jejich obyvatel pociťovat nezkalené štěstí, prosperitu a slávu.“ – W. Churchill, 1946). Je třeba co nejdříve uzavřít závaznou dohodu o řízení krizí, jež se může později přeměnit na metodu Společenství, a ne naopak, jak tomu je nyní.

4.4.3 **Hospodářská správa:** Hlavním cílem je vybavit EU nástroji umožňujícími určit a vypracovat společné hlavní směry makroekonomické a odvětvové politiky (alespoň v eurozóně, což pozitivně ovlivní všech 27 zemí). K evropské měnové politice se tedy připojí společná hospodářská politika, počínaje eurozónou, která nemůže zůstat odkázána na prostou ochotu ke koordinaci a která by stanovila opatření ve strategických sektorech evropského zájmu (životní prostředí, energetika, inovace, přistěhovalectví, zaměstnanost, soudržnost atd.). Je třeba sestavit nový **evropský pakt pro růst, udržitelný rozvoj, konkurenceschopnost a zaměstnanost**, jenž by pozdvihl zejména sociální a environmentální tržní ekonomiku a zaměřil se na dokončení vnitřního trhu, jak stanoví Lisabonská strategie.

4.4.4 **Sociální správa:** Přednostními cíli evropského paktu musí být i sociální politika a politika soudržnosti. EU by měla být schopná výrazně ovlivňovat sociální politiku⁽¹³⁾, aby mohla stanovit „minimální práh“ či minimální úroveň základních sociálních práv. Všechny tyto důvody vyžadují, aby byla Evropa více schopná jednat. Musí zahájit tento proces připomenutím faktu, že EU se zrodila jako ekonomický projekt (ESUO, EHS a euro) zaměřený na politické cíle.

4.4.5 EHSV se proto domnívá, že je v tomto období nezbytné zvyšovat účast občanů, zejména mladých lidí, na procesu budování EU a zkoušet nové formy zapojení vycházející zezdola. Je to věc, která nesmí být ponechána náhodě. Na veřejné mínění by mělo například značný vliv, kdyby EU předložila účinný a trvalý návrh, který by občany postavil do popředí a obsahoval by nové participativní postupy k přijímání rozhodnutí o velmi významných evropských politikách. Byl by to výborný nástroj spojující evropské občany s jejich institucemi a pomohl by zmírnit demokratický deficit EU. Jde o zásadní otázku pro budoucnost Unie, na níž nelze dále odkládat odpověď, přestože díky Lisabonské smlouvě byl proveden malý krok vpřed.

4.4.6 Významný přínos v této oblasti může poskytnout „evropská občanská společnost“, na niž si nelze vzpomenout jen náhodně, jež nemůže zůstat oddělenou oblastí nebo sloužit pouze jako zástěrka. Je to výzva pro EHSV, pro „Program pro Evropu“.

V Bruselu dne 16. prosince 2009

předseda
Evropského hospodářského a sociálního výboru
Mario SEPI

⁽¹³⁾ Také pan BARROSO během svého vystoupení na plenárním zasedání EHSV dne 30. září 2009 vyjádřil podobný názor.